

دوفصلنامه علمی - پژوهشی زبان پژوهی دانشگاه الزهرا

سال پنجم، شماره ۹، پاییز و زمستان ۱۳۹۲

بررسی صفت‌های کوتاه در مقایسه با صفت‌های بلند

در زبان روسی

حسین غلامی^۱

مژده دهقان خلیلی^۲

تاریخ دریافت: ۹۰/۸/۱۵

تاریخ تصویب: ۹۱/۲/۱۰

چکیده

در زبان روسی، صفت‌های کوتاه در کنار صفت‌های بلند، به عنوان گونه‌ای از صفت‌های بلند به کار می‌روند. گاه کاربرد یکی از این صفت‌ها به استفاده از دیگری ترجیح داده می‌شود و علت این ترجیح، با مسائلی متفاوت همچون سبک، معنا، نقش در جمله، تغییرپذیری و یا تغییرناپذیری آن‌ها ارتباطی تنگاتنگ دارد؛ از این روی، بسته به اینکه کدام گونه از صفت‌ها در کدام ساختار جمله مناسب‌تر است، باید یکی از آن‌ها را برگزید؛ همچنین نباید این صفت‌ها را با مقوله‌های شبیه آن از لحاظ تلفظ و نوشتار (صفت‌های فعلی، قیدها، مقوله قید حالت و *модальные слова* یعنی کلمه‌هایی که به کمک آن‌ها، گوینده ارتباط جمله خود را با واقعیت نشان می‌دهد) اشتباه گرفت.

۱. دانشیار گروه زبان روسی، دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی دانشگاه تهران hgholamy@ut.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری آموزش زبان روسی، دانشگاه ملی تربیت معلم مسکو dehghanmojdeh@ymail.com

در زبان روسی، برخی اقسام کلام همچون صفت‌های کوتاه، صفت‌های فعلی و قیده‌های فعلی، بیشتر در زبان رسمی و ادبی استفاده می‌شوند؛ اما این بدان معنا نیست که در زبان محاوره کاربرد ندارند. به‌طور کلی، صفت‌های بلند به‌لحاظ صرف‌شدن، هماهنگی با اسم و کاربرد بیشتر در زبان روسی، برای دانشجویان خارجی ملموس‌ترند؛ بدین سبب، در پژوهش حاضر، بیشتر بر صفت‌های کوتاه و در صورت نیاز، مقایسه آن‌ها با صفت‌های بلند تأکید کرده‌ایم تا به کمک شیوه آموزشی گذر از مطالب آسان به سوی مطالب مشکل‌تر، این‌گونه صفت‌ها را نیز بیشتر بررسی و مطالعه کنیم.

واژه‌های کلیدی: صفت‌های کوتاه، صفت‌های بلند، سبک علمی، زبان محاوره، تکیه، ترکیبات ثابت.

۱. مقدمه

در سال‌های پایانی قرن نوزدهم و سال‌های آغازین قرن بیستم، برخی دانشمندان، دسته‌بندی اقسام کلام را براساس ساختار واژه‌ها شروع کردند؛ مثلاً در روسیه، فورتوناتف^۱ و شاگردانش دسته‌بندی‌ای را برای اقسام کلام طرح کردند که اساس آن، دگرگونی‌های دستوری بود. تقسیم‌بندی زیر، یک نوع از این دسته‌بندی‌ها به‌شمار می‌رود (فورتوناتف، ۱۹۵۷: ۱۲۵ تا ۱۲۷).

جدول ۱. دسته‌بندی کلمات

کلمه‌های دارای دگرگونی‌های دستوری			کلمه‌های تغییرناپذیر
کلمه‌های دارای حالت	کلمه‌های دارای جنس	کلمه‌های دارای شخص	
،	،	،	،
،	،	،	،
،	،	،	،

همان‌طور که این دسته‌بندی نشان می‌دهد، صفت‌های کوتاه از جمله کلمه‌هایی هستند که به‌لحاظ جنس تغییر می‌کنند؛ اما در این دسته‌بندی، باوجود منطقی و درست‌بودن، ارتباط بین کلمه‌های یک نوع از اقسام کلام، نادیده گرفته می‌شود و پدیده‌های زبانی مختلف به یکدیگر پیوند می‌خورند؛ به همین دلیل، انواعی دیگر از دسته‌بندی‌ها برای کلام پدید آمده‌اند که در آن‌ها، تغییر صفت‌های کوتاه به‌لحاظ جنس، دیگر مشخص نیست؛ اما پیوند بین پدیده‌های زبانی دیگر، صورتی منطقی دارد. یکی از این دسته‌بندی‌ها بر این اساس صورت گرفته است که مثلاً صفت، عبارت از کیفیتی است که در واقعیت، ویژگی به‌شمار می‌رود:

اسم، عمل‌کرد، تعداد، ارتباط یا حالتی که به‌عنوان ویژگی درک می‌شود:

(کامچاتنوف^۱، ۲۰۱۰: ۱۲۸ تا ۱۳۰).

از میان انواع صفت‌های کیفی، نسبی و ملکی، تنها صفت‌های کیفی می‌توانند دارای شکل کوتاه صفت‌ها باشند. در زبان روسی، صفت‌های کوتاه را با اصطلاحات زیر بیان می‌کنند:

(رزنتال^۲، ۲۰۰۳: b۱۷۶).

از آنجا که در زبان فارسی، صفت‌ها فقط شکل بلند دارند، شکل کوتاه صفت‌ها در زبان روسی، برای دانشجویان فارسی‌زبانی که زبان روسی را می‌آموزند، مشکل‌برانگیز است؛ به همین دلیل، در این مقاله، صفت‌های کوتاه را بررسی کرده و آن‌ها را با صفت‌های بلند در زبان روسی مقایسه کرده‌ایم.

۲. بحث و بررسی

صفت‌های کوتاه عبارت‌اند از صفت‌هایی کیفی که در شمار مفرد جنس مذکر، دارای پایانه صفر هستند (-) ، - ، - ، (در شمار مفرد جنس مؤنث دارای پایانه ،)

ج) برخی صفت‌های کوتاه در زبان روسی، دو نوع تکیه دارند:

(ماکسیموف^۱، ۱۹۷۸: ۱۳۰).

برخی صفت‌ها مانند دارای صفت‌هایی کوتاه با تکیه‌های متفاوت‌اند. در این مورد، صفت‌های کوتاه با تکیه روی ، همراه اسم‌های جان‌دار و صفت‌های کوتاه با تکیه روی پایانه، همراه اسم‌های بی‌جان به کار می‌روند. مثال:

مردم (افراد) مرده بودند.

جنگل‌ها مرده بودند (بی‌روح بودند).

(رزنتال، ۲۰۰۳: ۳۲۷).

برخی صفت‌های کوتاه به لحاظ معنایی، با صفت‌های بلند مربوط مطابقت ندارند (رزنتال، ۲۰۰۸: ۲۰۰). مثال:

دختر بچه بسیار سرزنده است.

مادر بزرگ هنوز زنده است.

این پسر کر مادرزاد است.

پدر به خواهش‌های او اعتنایی نمی‌کند.

اتاق بد بود.

حال بیمار، خراب است (اوضاع بیمار، خیلی بد است).

شیوه بسیار خوبی است.

جوان زیباست.

در بعضی موارد، صفت‌های کوتاه، بیانگر ویژگی موقت و صفت‌های بلند مربوط به آن‌ها بیانگر ویژگی دائمی هستند (رزنتال، ۲۰۰۳: ۱۷۷). مثال:

مادرش بیمار است.

مادرش بیمار است.

چهره حصار، آرام است.

حرکات ژیمناست‌ها آرام است.

بچه، سالم (تن درست) است.

بچه آن‌ها سالم است.

او رنگ پریده است (رنگ به چهره ندارد).

چهره (صورت) او رنگ پریده است.

گاه به صورت استثنا، شکل بلند صفت‌ها نیز می‌تواند بیانگر مفهوم موقت بودن ویژگی باشد. مثال:

در آن لحظه، او (مذکر) به شدت مضطرب بود؛ صورتش سرخ بود.

در این مثال، صفت دارای معنای رنگ است و از آنجا که از صفت‌های دارای معنای رنگ نمی‌توان صفت کوتاه ساخت، صفت بلند به کار رفته است. در موقعیت‌های علمی، توصیف‌ها و تعریف‌ها ممکن است شکل کوتاه صفت‌ها به صورت استثنا، به معنای ویژگی دائمی به کار رود. مثال:

خانواده ما ثروتمند نیست؛ مثل همه زندگی می‌کنیم.

جوانان امروز پرتوقع هستند.

صفت بلند در .. همانند شکل کوتاه می‌تواند بیانگر ویژگی موقت باشد؛ اما بین این دو شکل، یعنی صفت بلند در .. و صفت کوتاه، برخی تفاوت‌های ظریف معنایی وجود دارد.

او (مذکر) پیر بود (ویژگی دائمی).

موقعی که با او آشنا شدم، او (مذکر) پیر بود (ویژگی نسبت به این زمان).

موقعی که با او آشنا بودم، او پیر بود (ویژگی محدود شده به دوره زمانی مشخص).

در زبان روسی، مطلق بودن ویژگی، با استفاده از صفت‌های کوتاه و ویژگی ملایم، با استفاده از صفت‌های بلند بیان می‌شود. مثال:

او (مذکر) شجاع است.

او (مذکر) شجاع بود.

او (مؤنث) احمق است.

او (مؤنث) احمق بود.

درباره معانی مقیاس، وزن و ابعاد، صفت‌های کوتاه، بیانگر معنای کمبود یا بیش‌ازحد بودن هستند. مثال:

بار برای شخص ضعیف، سنگین بود.

سقف برای مبل بلند، کوتاه است.

در این گونه مثال‌ها، صفت‌های کوتاه در ترکیب با مفعول با واسطه، نسبت به این نوع مفعول، به معنای ویژگی‌ای نسبی هستند؛ اما صفت‌های بلند، دارای معنای ویژگی مطلق‌اند.

پنجره‌های خانه، پهن و عریض هستند.

این قاب برای عکس، بزرگ است.

در بعضی موارد، صفت‌های کوتاه در ترکیب با بیانگر این معنا هستند که در فاعل، این ویژگی خاص آن قدر زیاد است که دیگر نمی‌تواند کار بیان‌شده توسط مصدر را انجام دهد (برگر و دریاس، ۱۹۹۱، ۸۹). مثال:

تو برای اینکه به من چیزی بیاموزی، خیلی جوان هستی.

پدر بزرگ برای شکار دیگر پیر است (شده).

در زبان روسی، صفت‌های کوتاه در سبک نوشتاری و صفت‌های بلند در سبک محاوره‌ای به کار می‌روند. مثال:

چقدر او (مؤنث) مهربان و عاقل است!

پژوهش‌گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مانند: و ؛ صفت‌هایی که به دلیل داشتن پسوند یا پیشوند، دارای معنای درجه‌ای زیاد از ویژگی‌ای خاص هستند؛ مانند: ، و (ماکسیموف، ۱۹۷۸: ۱۳۰).

ج) صفت‌های بلندی که دارای صفت‌های کوتاه‌اند؛ اما صفت‌های کوتاه‌شان در معنایی متفاوت از آن‌ها به کار می‌روند. در آغاز مقاله، با ذکر مثال‌هایی دربارهٔ این دسته از صفت‌ها نشان داده‌ایم که صفت‌های بلند و صفت‌های کوتاه مربوط به آن‌ها تفاوت‌های ظریف معنایی دارند. مثال:

پالتوی کوتاه (ویژگی دائمی این پالتو)

پالتو کوتاه است (کوتاه بودن پالتو برای شخصی خاص)

بیمار از پزشک به خاطر کمکش تشکر کرد.

کار پرثمر

(پاپوف^۱، ۱۹۸۴: ۹۴).

د) برخی صفت‌ها تنها به شکل کوتاه به کار می‌روند و شکل بلندشان در زبان روسی وجود ندارد. مثال:

ما از آمدن والدین، خرسندیم.

برخی صفت‌های کوتاه مانند ، ، ، و ... هم در متن‌های علمی وهم در زبان محاوره، بسیار زیاد دیده می‌شوند؛ بنابراین، در زبان محاوره، کاربرد صفت‌های بلند ترجیح داده می‌شود؛ اما در زبان روسی، برخی واژه‌ها وجود دارند که صفت‌های بلند مربوط به آن‌ها بیانگر معنایی دیگر است.

۴. کاربرد صفت‌های کوتاه در اصطلاحات و ترکیبات ثابت

در زبان روسی، صفت‌های بلند در ترکیبات ثابت و اصطلاحات زیر به کار می‌روند:

موقعیت بد

اوج کار

شانس دارد (بخت با او یار است).

صفت‌های کوتاه در ترکیبات ثابت و اصطلاحات زیر به کار می‌روند:

همه صحیح و سالم هستند.

از او انتظاری نیست.

دل‌نشین

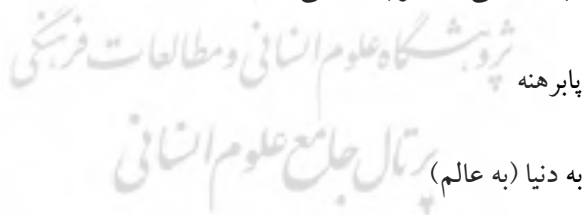
قدرت‌نداشتن

وجدان ناپاک (ناآرام)

در زبان روسی باستان، صفت کوتاه نه تنها به عنوان گزاره، بلکه به عنوان صفت هماهنگ با اسم (صفت و موصوف)، همانند صفت بلند به کار می‌رفته است؛ به همین دلیل، اصطلاحات زیر در زبان روسی معاصر به کار می‌روند:

پابرهنه

به دنیا (به عالم)

مثال‌های بالا نشان می‌دهند که اگرچه در زبان روسی معاصر، صفت‌های کوتاه با اسم به‌لحاظ حالت مطابقت نمی‌کنند، در این مثال، با مطابقت می‌کند. حتی در مسکو، نام یکی از ایستگاه‌های مترو است؛ یعنی صفت کوتاه هماهنگ با اسم از قدیم باقی مانده و هنوز تغییر نکرده است.

۵. نقش صفت‌های کوتاه و بلند در جمله

در جمله‌های روسی، صفت‌های کوتاه و بلند دارای نقش‌های زیر هستند:

۵-۱. کاربرد صفت بلند در گزاره اسمی ترکیبی در И.п.

در موارد زیر، صفت بلند در گزاره اسمی ترکیبی، در . . به کار می‌رود:

الف) هنگامی که فعل گزاره، از زمان حال باشد و از نوع فعل ربط نباشد. مثال:

جوابش دقیق است.

ب) هنگامی که فعل گزاره دارای زمان‌های آینده یا گذشته باشد و فعل‌های ربط و

برای توصیف وضع طبیعت و هوا به کار رود. مثال:

گرما شدید بود. حتی یک باران هم طی تابستان نباریده بود.

شاید روز گرم باشد.

۵-۲. کاربرد صفت بلند گزاره اسمی مرکب در Т.п. با برخی فعل‌ها

صفت بلند گزاره اسمی مرکب در . . با فعل‌های زیر به کار می‌رود:

مثال:

در اوایل، کار جدید برایم سخت به نظر می رسید.

جاده ای که ما از آن رد می شدیم، باریک و پر از سنگ به نظر می رسید.

ورزش در هوای آزاد، به خصوص برای سلامتی، خیلی مفید است.

همه او (مؤنث) را زیبا می دانند؛ ولی من ازش خوشم نمی آید.

۳-۵. موارد کاربرد T.n. و И.п. در گزاره

در گزاره، در موارد زیر، امکان کاربرد .. و .. وجود دارد:

الف) همراه فعل ربط (,) : .. زمانی به کار می رود که ویژگی دائم یا طولانی مدت، مورد نظر باشد. مثال:

چشمان ساشا شجاع و درخشان بودند.

در این گونه موارد، .. بیانگر ویژگی یا حالت موقت است:

قبلاً راه از پترزبورگ به سیبری طولانی بود.

ملاقات ما کوتاه خواهد بود.

گاه تفاوت میان .. و .. از مقوله کاربرد و ویژگی سبکی است؛ یعنی .. در متن های

علمی و .. در زبان محاوره به کار می رود. مثال:

سخنرانی جالب بود.

سخنرانی جالب بود.

، - ، - ، - ، -

ب) با فعل‌ها: در این مورد، در زبان ادبی، .. ترجیح داده می‌شود و استفاده از .. نیز وقتی ممکن است که گوینده بخواهد بر وضع چیزی در زمان مشخص تأکید کند؛ علاوه بر این، کاربرد .. تا حدودی خاص زبان محاوره است. مثال:

جنگل در پاییز زیباست.

جنگل در پاییز زیباست.

در سال‌های اخیر، (موی) سر او سفید شده است.

(آمیانتووا^۱، ۲۰۰۳: ۲۴۳).

نقش اصلی صفت‌های کوتاه در جمله، گزاره است؛ اما همان‌طور که مثال‌های بالا نشان می‌دهند، صفت‌های بلند می‌توانند به‌عنوان گزاره و همچنین به‌عنوان صفت در ترکیب با موصوف به کار روند.

صفت کوتاه در نقش گزاره می‌تواند در ترکیب با مفعول بی‌واسطه به کار رود. مثال:

کشور ما از نظر منابع زیرزمینی (معدنی)، غنی است.

گاه صفت‌های بلند می‌توانند همراه وابسته‌های خود، به‌صورت مستقل و جداشده با استفاده از ویرگول در جمله به کار روند. مثال:

تجزیه و تحلیل عینی مسائل، بدون در نظر گرفتن واقعیات هنوز انجام نشده است.

(پازنیکووا^۲، ۲۰۰۷: ۶۰).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

-
1. G. A. Amiantova
 2. A. A. Paznikova

باید توجه کنیم که در زبان روسی، صفت‌های کوتاه خنثی، دارای گونه‌های جناس هستند (یعنی کلمه‌هایی که همانند صفت کوتاه خنثی تلفظ می‌شوند، معنایی متفاوت دارند. مثال:

این، خنده‌دار (مضحک) است (صفت کوتاه خنثی).

او به‌طور خنده‌داری تعظیم کرد (قید).

شنیدن این (مسئله)، خنده‌دار (مضحک) است (مقوله قید حالت).

برخی نویسندگان، مقوله قید حالت (را در زبان روسی، به‌عنوان گونه‌ای از قید بررسی می‌کنند (پوچکوا، ۲۰۱۰: ۱۰۲).

برخی مصداق‌های مانند ، و را نیز نباید با صفت‌های کوتاه اشتباه گرفت. مثال:

من به یک کتاب آموزشی نیاز دارم (صفت کوتاه).

() .

من باید کتاب آموزشی بخرم.

۶. نتیجه‌گیری

براساس آنچه در این مقاله گفتیم، در گونه محاوره‌ای از زبان روسی معاصر، صفت‌های کوتاه کمتر از صفت‌های بلند به کار می‌روند؛ اما برای دانشجویان خارجی که زبان روسی را می‌آموزند، این گونه صفت‌های کوتاه اهمیت بسیار دارند؛ زیرا در متن‌های علمی، به‌ویژه هنگام نوشتن پایان‌نامه و رساله به زبان روسی، صفت‌های کوتاه، زیاد استفاده می‌شوند و بنابراین باید از کاربرد درست آن‌ها در جمله آگاه بود.

صفت‌های کوتاه در جمله، از لحاظ مطابقت با اسم در شمار و جنس، همانند فعل عمل می‌کنند و نقش آن‌ها نیز در جمله، بیشتر شبیه فعل است. در آثار ادبی نویسندگان روسی، مثلاً کاربرد صفت‌های بلند یا کوتاه در نقش گزاره، سبک اثر مورد نظر و همچنین چگونگی ویژگی بیان‌شده توسط این صفت‌ها را نشان می‌دهد و توجه به این مسئله، هنگام ترجمه کردن متن از زبان روسی، اهمیت بسیار دارد. بیان نسبی بودن ویژگی‌های قابل اندازه‌گیری (مانند وزن، اندازه، سن و...) تنها در ارتباط با شخص یا شیء خاص، توسط صفت‌های کوتاه، ممکن است؛ زیرا همان‌طور که گفتیم، این‌گونه صفت‌ها می‌توانند بیانگر نسبت دادن یک ویژگی به یک موضوع، شخص یا پدیده باشند.

منابع

- Amiantova, G. A. (2003). *Lexika Russkava Yezika: Vocabulary of Contemporary Language*. Moscow: Flinta and Nauka Publications.
- Baranof, M. T. (2009). *Russki Yezik: Russian Language*. Moscow: Prosvishenie Publications.
- Berger, R. G. and L. A. Deribas (1991). *Russki Yezik: Russian Language*. Moscow: Prometey Publications.
- Fortunatov, F. F. (1957). *O Prepodovanii Ruskava Yezika v Shkole*. Izbraniye Trudi. Moscow: T.
- Galtsova, N. G. (2010). *Russki Yezik: Russian Language*. Moscow: Russkoye Slova Publications.
- Kamchatnof, A. M. (2010). *Vvidenie v Yezikaznanie: Introduction of Linguistics*. Moscow: Flinta and Nauka Publications.
- Maksimof, L. U. (1978). *Russki Yezik: Russian Language*. Moscow: Prosvishenie Publications.
- Papof, R. N. (1984). *Zbornik Uprazhnenie po Savremennomu Russkomu Yeziku: Collection of Exercises on Contemporary Russian Language*. Moscow: Prosvishenie Publications.
- Paznikova, A. A. (2007). *Apisatelnaye Stranavedenie: Knowledge on Description of the Country*. Moscow: Pravda Publications.
- Puchkova, L. E. (2010). *Russki Yezik: Russian Language*. Moscow: Egzamen Publications.
- Rozental, D. E. (2003a). *Russki Yezik Orfagrafia: Russian Language Spelling*. Moscow: Ayris Press Publications.

- ----- (2003b). *Spravochnik po Russkomu Yeziku: Reference book on Russian Language*. Moscow: Mir and Abrazavanie Publications.
- ----- (2008). *Savremenni Russki Yezik: Russian Language*. Moscow: Ayris Press Publications.
- Vaynova, E. I. (1981). *Uchebnik Russkava Yezika: Reference book on Russian Language*. Moscow: Russki Yezik Publications.

